Hbo-docenten over de weerbaarheid van studenten tegen misleidende informatie

Centre of Expertise Governance of Urban Transitions
Lectoraat Public Governance
Juli 2026

let's change
YOU. US. THE WORLD.

DE HAAGSE HOGESCHOOL

Hbo-docenten over de weerbaarheid van studenten tegen misleidende informatie

Auteurs
Theo Zijderveld, Caroline Verduin, Joshua Levine

Afdeling
Centre of Expertise Governance of Urban Transitions

Lectoraat
Public Governance

Datum
10 juli 2026

Dit onderzoek is mede gefinancierd door een SEED Grant van de Haagse Hogeschool, de Jean Monnet Chair van het lectoraat Changing Role of Europe en een subsidie van Netwerk Mediawijsheid.

De Haagse Hogeschool, 2026

Inhoudsopgave

Samenvatting 4

1. Aanleiding en doel van het onderzoek 6

2. Doelstellingen, onderzoeksvraag, methode 8

3. Context en perspectieven 12

4. Signalen van hbo-docenten 16

5. Oplossingen en interventies 23

6. Ondersteuning van docenten 27

7. Conclusie 31

Geraadpleegde literatuur 33

Bijlage A: Gesprekken met experts 35

Bijlage B: Interviews 36

Samenvatting

In dit onderzoeksrapport staat de vraag centraal hoe hbo-docenten de digitale weerbaarheid van hun studenten tegen des- en misinformatie ervaren, en wat zij nodig hebben om deze weerbaarheid te versterken. De aanleiding bestaat uit de groeiende zorgen over de invloed van des- en misinformatie op sociale media, veranderend mediagebruik, de opkomst van generatieve AI en de dalende leesvaardigheid van jongeren.

Voor dit onderzoek zijn zestien docenten van De Haagse Hogeschool semigestructureerd geïnterviewd, verspreid over uiteenlopende opleidingen. Daaraan ging een oriëntatiefase vooraf met een twintigtal expertgesprekken en een literatuurstudie. Het rapport is opgebouwd rond vier deelvragen.

De eerste deelvraag betreft de context van des- en misinformatie. We gaan in op drie perspectieven: de technologische ontwikkelingen rond sociale media en AI, de geopolitieke context van internationale conflicten en gerichte desinformatiecampagnes, en de maatschappelijke context waarin wantrouwen richting de overheid, wetenschap en journalistiek een belangrijke rol speelt.

De tweede deelvraag gaat over wat docenten signaleren bij hun studenten. Docenten maken zich ernstige zorgen over het gebrek aan kritische reflectie op informatiebronnen, het kritiekloos gebruik van AI voor opdrachten, passief en eenzijdig nieuwsgedrag via sociale media, en toenemende verdeeldheid in het klaslokaal. Studenten blijken ook vatbaar voor influencers met simplistische boodschappen. Tegelijkertijd zien docenten geen grote groepen studenten die actief desinformatie verspreiden of volledig zijn opgegaan in complotdenken.

Bij de derde deelvraag gaan we in op interventies die de digitale weerbaarheid van studenten kunnen vergroten. Er is geen gebrek aan beschikbaar lesmateriaal, maar materiaal alleen is niet voldoende. Docenten geven aan dat interventies alleen werken als ze zorgvuldig worden begeleid. Een bijzonder knelpunt is het voeren van gesprekken over gepolariseerde onderwerpen, zoals het conflict in Gaza: discussies lopen snel hoog op, en docenten geven aan dat ze hierbij meer ondersteuning nodig hebben.
De vierde deelvraag richt zich op de vraag hoe onderwijsinstellingen docenten structureel kunnen faciliteren. Docenten voelen zich te vaak alleen staan. Ze hebben behoefte aan professionalisering op het gebied van gespreksvaardigheden en AI-geletterdheid, en aan een duidelijke koers vanuit de instelling.

De belangrijkste conclusie is dat docenten zich oprecht zorgen maken over de weerbaarheid van hun studenten, maar dat individuele inzet niet volstaat. Er zijn al veel initiatieven, maar een integrale aanpak ontbreekt nog, zowel op instellingsniveau als in de aansluiting met het voortgezet onderwijs.

Aanleiding en doel van het onderzoek

1.

1. Aanleiding en doel van het onderzoek

1.1 Aanleiding

Hoe weerbaar zijn studenten in het hoger beroepsonderwijs (hbo) tegen misleidende informatie? Ze studeren en groeien op in een tijd waarin ze voortdurend online zijn. Er komt heel veel op studenten af via digitale platforms als TikTok, Instagram en YouTube. Ze maken volop gebruik van ChatGPT en andere AI tools. Deze studenten gaan straks aan de slag, velen van hen zullen werken voor of met de publieke sector. Ook zijn het jonge burgers die mogen stemmen en mede de toekomst van ons land bepalen. Hoe vatbaar zijn ze voor desinformatie, misinformatie, complottheorieën en de toenemende verharding in het medialandschap en de politiek?

Hoewel er relatief veel onderzoek wordt gedaan naar digitale competenties van scholieren op het primair en voortgezet onderwijs en hun vaardigheden op het gebied van nieuwswijsheid en mediawijsheid, is er relatief weinig informatie over de mate van kennis en vaardigheden bij hbo-studenten. Het hbo is een sector die jaarlijks rond de 440.000 studenten opleidt voor de arbeidsmarkt. De rol van docenten in hun vorming is heel relevant. Op het hbo moeten studenten ook in staat zijn om kritisch met informatie om te gaan, maar in hoeverre lukt dat in deze tijd met social media en (gen)AI?

Dit onderzoek is uitgevoerd met behulp van fondsen van de Jean Monnet Chair voor het lectoraat Changing Role of Europe, een SEED Grant vanuit De Haagse Hogeschool voor het thema ‘Digitale Toekomst’ en een subsidie van Netwerk Mediawijsheid. We hebben het onderzoek afgerond met steun van het lectoraat Public Governance. Binnen dit kader hebben we onderzoek gedaan naar de impact van des- en misinformatie op publieke professionals. We hebben ervoor gekozen om ons hiervoor in de eerste instantie te richten op docenten in het hbo die studenten opleiden, de professionals en burgers van de toekomst.

1.2 Doelgroep onderzoek

We richten ons op twee groepen: hbo-docenten die worstelen met de impact van misleidende informatie op hun studenten, en beleidsmakers in het hbo. Want zoals uit dit rapport blijkt: docenten kunnen de weerbaarheid van studenten niet in hun eentje vergroten, daar hebben ze structurele ondersteuning bij nodig. Daarnaast zijn hbo-studenten de professionals van de toekomst; deze groep stroomt straks het professionele werkveld in. Ook op de werkvloer is mediawijsheid zeer relevant. Als hbo-studenten niet tijdens hun opleiding desinformatie herkennen, zal dat in de toekomst in hun werk mogelijk ook tot uitdagingen leiden.

1.3 Leeswijzer

Dit rapport is als volgt samengesteld. In hoofdstuk 2 gaan we in op de doelstellingen, de onderzoeksvraag en methode van het onderzoek. In hoofdstuk 3 gaan we in op de eerste deelvraag over de context van en perspectieven op des- en misinformatie. In hoofdstuk 4 gaan we in op de tweede deelvraag over de signalen van hbo-docenten over wat ze zien en horen bij studenten over misleidende informatie. Hoofdstuk 5 gaat over mogelijke oplossingen en interventies. Hoofdstuk 6 gaat over het faciliteren van oplossingen. In hoofdstuk 7 vatten we het onderzoek en de belangrijkste conclusies samen.

In de bijlagen is meer te vinden over de gesprekken met experts, de verdeling van de interviews met docenten over de opleidingen, en de vragen voor de semigestructureerde interviews.

Doelstellingen, onderzoeksvraag, methode

2.

2. Doelstellingen, onderzoeksvraag, methode

In dit hoofdstuk gaan we in op de doelstellingen van het onderzoek, de hoofd- en deelvragen, en de methoden. Ook besteden we aandacht aan onze positionering als onderzoekers.

2.1 Doelstellingen

De doelstelling van dit onderzoek is om te analyseren hoe docenten in het hbo aankijken tegen de weerbaarheid van studenten tegen misleidende informatie en hun eigen vermogen om studenten weerbaar te maken. Dat moet leiden tot aanbevelingen en praktische tips over de manier waarop het hbo haar studenten beter weerbaar kan maken en digitale geletterdheid, mediawijsheid en kritische informatievaardigheden kan versterken.

2.2 Onderzoeksvragen

De hoofdvraag van dit onderzoek is:
Hoe ervaren hbo-docenten de digitale weerbaarheid van hun studenten tegen des- en misinformatie, en wat hebben zij nodig om deze weerbaarheid te versterken?

De deelvragen zijn:
1. Welke technologische, politieke en sociale perspectieven zijn relevant om de context van des- en misinformatie te begrijpen?
Deze vraag wordt beantwoord via literatuuronderzoek, gesprekken met experts en de interviews met docenten. Het gaat om het schetsen van de context waarbinnen hbo-studenten zich bewegen: de dynamiek op digitale platforms en social media kanalen, AI-tools zoals ChatGPT, polarisatie, de invloed van influencers, en wat bekend is over het mediagedrag van jongeren.

2. Wat signaleren hbo-docenten over het informatiegebruik en de kritische vaardigheden van hun studenten in relatie tot misleidende informatie?
Deze vraag richt zich op concrete observaties van docenten: welk gedrag zien zij, welke gesprekken voeren zij, waar maken zij zich zorgen over? Het gaat om informatiegebruik voor nieuwsconsumptie, studieopdrachten en het gebruik van AI.

3. Welke interventies kunnen volgens docenten en experts de digitale weerbaarheid van hbo-studenten effectief vergroten?
Deze vraag onderzoekt wat docenten nodig hebben om hun rol effectief te kunnen vervullen. Denk hierbij aan pedagogisch-didactische vaardigheden, hun eigen mediawijsheid, handelingsperspectief bij lastige gesprekken, en ondersteuning vanuit de onderwijsinstelling.

4. Hoe kunnen onderwijsinstellingen in het hbo docenten faciliteren om dit mogelijk te maken?
Deze vraag combineert de inzichten van docenten met bestaande literatuur en expertkennis over effectieve interventies. Het gaat om concrete aanbevelingen, zoals curriculuminterventies, tools, lespakketten, trainingen, en een structurele en holistische aanpak.

2.3 Methode

Het onderzoek dat we hebben uitgevoerd bestaat uit twee fasen. In de eerste fase hebben we het onderwerp desinformatie verder verkend, in de tweede fase hebben we op De Haagse Hogeschool semigestructureerde interviews afgenomen onder docenten. De keuze voor het interviewen van docenten komt voort uit het feit dat het onderzoek oorspronkelijk was gericht op het perspectief van professionals in de publieke sector, waarvoor we in eerste instantie een casus dicht bij huis hebben gekozen: de hogeschool waar we zelf werken. We gaan ervan uit dat docenten door hun ervaring in staat zijn om kritisch te reflecteren op de rol

van misleidende informatie in het onderwijs, en bij hun studenten in het bijzonder. Tegelijkertijd is het de vraag in hoeverre docenten de leefwereld van hun studenten begrijpen, en wat ze allemaal wel en niet meekrijgen. Zoals we in de conclusie bespreken is het voor vervolgonderzoek voor de hand liggend om ook het perspectief van studenten mee te nemen.

Fase 1

In de eerste fase (september 2024-februari 2025) van ons onderzoek hebben we een twintigtal experts gesproken op het gebied van desinformatie. Dit waren onderzoekers, beleidsmakers en politici die opereren op nationaal en Europees niveau. De inzichten van de gesprekken met experts hebben we gecombineerd met een literatuurstudie, waarbij we niet alleen academische bronnen, maar ook rapporten van denktanks en beleidsmakers gebruikt hebben.

Fase 2

Voor het onderzoek naar docenten is De Haagse Hogeschool gekozen als case study. De Haagse Hogeschool is een instelling met een diverse en internationale studentenpopulatie van meer dan 25.000 studenten, en biedt opleidingen aan in veel verschillende domeinen. Verder is het relevant dat De Haagse Hogeschool in haar onderwijsvisie (2023) digitalisering als een van de drie kerntransities noemt van deze tijd. Daarom legt De Haagse Hogeschool een sterke focus op digitalisering en AI in het onderwijs.

In haar onderwijsvisie (2023) benadrukt De Haagse Hogeschool het opleiden van "kritisch denkende en lerende wereldburgers" die kunnen bijdragen aan een duurzame en rechtvaardige wereld. Daarbij worden drie maatschappelijke transities genoemd: digitalisering, duurzaamheid en rechtvaardigheid. Binnen het digitaliseringsthema wordt expliciet aandacht gevraagd voor de risico's en kansen van digitale technologie. Studenten moeten leren de mogelijkheden van AI en digitalisering te benutten, maar ook kritisch te reflecteren op deze technologieën.

Voor ons onderzoek hebben we van april tot en met juli 2025 zestien respondenten geïnterviewd die werkzaam zijn op verschillende faculteiten en opleidingen. Deze respondenten hebben we gevonden via onze eigen netwerken op de hogeschool, en via een oproep op de Intranetpagina van de hogeschool. Dat heeft een spreiding van docenten van Nederlandstalige en Engelstalige opleidingen opgeleverd, van Bestuurskunde tot Communicatie, European Studies, ICT en Voeding en Diëtetiek. In bijlage B is een overzicht te vinden van de spreiding van de respondenten.

We hebben bij deze respondenten semigestructureerde interviews afgenomen op basis van een *topiclist*. Hierbij hebben we vragen gesteld over definities van des- en misinformatie, de invloed van social media en AI, gevraagd naar praktijkvoorbeelden die in de lespraktijk ter sprake kwamen, gevraagd waar docenten zich het meest zorgen over maken, en gevraagd wat docenten nodig denken te hebben om bij te dragen aan de weerbaarheid van studenten. We hebben deze interviews opgenomen en de transcriptie van de opname laten maken door Amberscript, en vervolgens deze transcriptie handmatig aangepast en gecorrigeerd. Vervolgens hebben we deze transcripties gecodeerd in Atlas.ti.

Om de interne validiteit en betrouwbaarheid te verhogen, hebben we de resultaten van de interviews besproken en hebben we eerdere versies van deze rapportage door andere onderzoekers laten lezen en becommentariëren. Vervolgens hebben we de bijna definitieve versie laten lezen aan de respondenten, en op basis daarvan de resultaten en conclusies verder verfijnd. Daarnaast hebben we deze versie ook voorgelegd aan experts die we in eerdere fasen van ons onderzoek hebben gesproken.

Op basis van de literatuur en de interviews hebben we geprobeerd voor drie perspectieven de inzichten te categoriseren: de geopolitieke aspecten van desinformatie, de maatschappelijke context van vertrouwen, wantrouwen en polarisatie, en de technologische context van digitale platforms, algoritmen en AI-toepassingen. Deze perspectieven geven inzicht in welke uitdagingen dit biedt voor de onderwijspraktijk van hbo-studenten en wat er nodig is om kritische informatievaardigheden en mediawijsheid te versterken.

2.4 Positionering

Als onderzoekers naar misleidende informatie en hbo-professionals bekijken we ons onderwerp niet vanuit een neutraal standpunt. De interesse voor des- en misinformatie komt voor een deel vanwege het vak *Belangen Behartigen: Strategie en Sturing* dat we geven in jaar 2 van de opleiding Bestuurskunde. In dit vak moeten studenten lobbyen voor maatregelen om jongeren digitaal meer weerbaar te maken. We hebben voor dit vak ook samengewerkt met Beeld & Geluid, waarbij studenten ook workshops volgden op het gebied van nieuwswijsheid. Gebaseerd op onze eigen ervaringen maken we ons zorgen over het niveau van lezen, schrijven, en de informatieverwerking van studenten.

Onze eigen positie kleurt ons onderzoek. In onze eigen kring zien we ook voorbeelden van mensen die sterk beïnvloed zijn door des- en misinformatie, en dat baart ons zorgen. De gesprekken die we als onderzoekers hebben gehad met experts, de theorie die we hebben bestudeerd, hebben verder bijgedragen aan een genuanceerder beeld. Het is belangrijk dat we onszelf ook bewust zijn van onze eigen situaties. Als docent-onderzoekers met een comfortabele financiële en maatschappelijke positie, waarin we geprofiteerd hebben van sociale voorzieningen en goed onderwijs, zijn we overtuigd van het belang van een goed functionerende democratische rechtstaat. We streven in ons onderwijs naar het opleiden van studenten tot kritische en participerende burgers. We hebben veel vertrouwen in de overheid, maar zien ook waar het mis gaat. In Den Haag zien we schrijnende situaties met daklozen en uitgebuite arbeidsmigranten, in Nederland zien we de verstrekkende macht van lobbyisten. We hebben het falen gezien van de overheid bij de toeslagenaffaire en in Groningen. Wereldwijd maken we ons zorgen over de groeiende macht van Big Tech. Al deze inzichten en ervaringen bepalen onze eigen positie ten opzichte van het vraagstuk van des- en misinformatie.

Context en perspectieven

3.

3. Context en perspectieven

In dit hoofdstuk beantwoorden we de eerste deelvraag: *Welke technologische, politieke en sociale perspectieven zijn relevant om de context van des- en misinformatie te begrijpen?* Allereerst behandelen we de definities van belangrijke begrippen. Vervolgens gaan we in op het technologische, geopolitieke en maatschappelijke perspectief. Voor het technologisch perspectief gaan we in op het belang van digitale platforms en de opkomst van generatieve AI. Voor het politieke perspectief gaan we zowel in op de geopolitieke context waarin des- en misinformatie wordt verspreid als op maatregelen om misleidende informatie te bestrijden, of om de weerbaarheid hiertegen te vergroten. Voor het maatschappelijke en sociale perspectief gaan we in op maatschappelijk vertrouwen en wantrouwen, polarisatie, en het fenomeen van epistemisch wantrouwen in kennisinstituten.

3.1 Definities

De academische discussie rondom des- en misinformatie raakt aan fundamentele epistemische vraagstukken: wat is betrouwbare kennis en waarom? Betrouwbare kennis zou volgens Fallis (2015) te vinden moeten zijn in de wetenschap, via bibliotheken, via publieke instituties en met behulp van kwaliteitsjournalistiek. Zoals we later zullen zien is er een erosie in het vertrouwen van juist deze instituties.

In dit stuk maken we gebruik van de termen des- en misinformatie als begrippen die te maken hebben met informatie die mensen kan misleiden. Misleiding is van alle tijden, en kan ook onderdeel zijn van propaganda of reclame. Bovendien is bij informatieoverdracht altijd sprake van framing, waarbij bepaalde onderdelen van de werkelijkheid worden geselecteerd en opvallender worden gemaakt (Entman, 1993). Misinformatie is inaccurate informatie en is het resultaat van fouten, slordigheid of een onbewuste bias (Fallis, 2015). Desinformatie is een vorm van misinformatie waarbij sprake is van intentioneel bedrog. Dat kan leiden tot directe schade, maar ook in de erosie van vertrouwen in informatie. Als desinformatie wordt ingezet voor een politieke agenda, is het onderdeel van propaganda. In dit geval wordt een politieke stroming of staatsvorm verheerlijkt en worden tegenstanders zwartgemaakt (Van der Linden, 2023).

Als het gaat om weerbaarheid gebruiken we de definitie van Netwerk Mediawijsheid:

“Mensen die weerbaar zijn tegen desinformatie hebben (1) het bewustzijn dat desinformatie bestaat en waarom, (2) ze hebben de kennis om (tot op zekere hoogte) desinformatie te herkennen (zowel op inhoud als op wijze van totstandkoming en verspreiding) en (3) ze beschikken over een handelingsperspectief dat maakt dat zij bekwaam op desinformatie kunnen reageren (enerzijds het handelen vanuit informatievaardigheden, zoals het actief op zoek gaan naar betrouwbare bronnen en anderzijds het handelen vanuit (sociale) verantwoordelijkheid, zoals het niet verder verspreiden, negeren, rapporteren, tegenspreken, anderen waarschuwen en zo meer)” (Netwerk Mediawijsheid, 2023, pp. 6-7).

Weerbaarheid binnen deze context gaat om het bewustzijn dat desinformatie bestaat, de vaardigheid om het te herkennen, en een handelingsperspectief om hier adequaat op te reageren.

3.2 Het technologische perspectief

Vanuit het technologisch perspectief kijken we naar de invloed van digitale platforms en de opkomst van generatieve AI. Uit onderzoek blijkt dat jongeren hun smartphone en digitale platforms als primaire bron gebruiken voor nieuws, informatie en sociale contacten. Van de jongeren geeft 78% aan via social media op de hoogte te worden gehouden van wat er in de wereld speelt (Schut et al., 2024). De digitale platforms van big tech-bedrijven zijn primair gericht op het maximaliseren van winst, waardoor algoritmes zo zijn geprogrammeerd dat de aandacht van gebruikers maximaal moet worden vastgehouden. Emotioneel geladen content (die vaak onderdeel is van desinformatiecampagnes) kan daarom rekenen op meer aandacht dan neutrale en genuanceerde berichtgeving. Onderzoek van journalisten en onderzoekers, en ook vanuit klokkenluiders toont aan dat grote bedrijven als Meta en X relatief weinig op hebben getreden tegen misleidende en schadelijke content omdat dit ingaat tegen hun businessmodel (Passchier, 2024).

Een rapport van Netwerk Mediawijsheid (2023) stelt dat jongeren hun digitale vaardigheden vaak overschatten. Er is hier sprake van een paradox waarbij ze veel vertrouwen hebben in digitale technologie maar beperkte vaardigheden hebben in het beoordelen van informatie op digitale platforms. Dat maakt hen kwetsbaar voor misleidende informatie. De opkomst van de influencer industrie is ook voor studenten relevant, omdat deze influencers vaak rolmodellen zijn. Er zijn talloze influencers die gouden bergen beloven als het gaat om bitcoins, dubieuze wellness-producten verkopen en/of complottheorieën verspreiden (Hund, 2023). De opkomst van generatieve AI als ChatGPT is ook zichtbaar bij studenten. Generatieve AI heeft ook het ecosysteem van desinformatie grondig veranderd (López-Borrull & Lopezosa, 2025). Met AI is het creëren van deepfakes zeer eenvoudig geworden (Van der Sloot, 2024). Deepfakes worden volop ingezet in geopolitieke conflicten. De invloed van big tech-bedrijven op de informatievoorziening en het gebruik van generatieve AI roept bij veel burgers en publieke organisaties vragen en zorgen op over de impact op de informatievoorziening, de kwaliteit van het publieke debat, en de kritische informatievaardigheden van burgers. Deze ontwikkelingen maken het voor hbo-docenten belangrijk om studenten te leren navigeren in een digitaal informatie-ecosysteem waar waarheid en misleiding steeds moeilijker te onderscheiden zijn.

3.3 Het geopolitieke perspectief

De geopolitieke en bestuurlijke context is heel relevant voor de context van des- en misinformatie, omdat internationale conflicten en politieke spanningen zichtbaar worden in het nieuws, het publieke debat, en natuurlijk ook in het onderwijs. Het internationale karakter van hogescholen, zowel door buitenlandse studenten, maar ook door studenten met een migratieachtergrond betekent dat conflicten ver weg en dichtbij ook hun impact hebben op het onderwijs. Voor hbo-docenten betekent dit dat internationale conflicten direct de klas binnenkomen via de diverse achtergronden van hun studenten.

Volgens de Bennett en Livingston, de auteurs van *The Disinformation Age* (2021), krijgen democratieën over de hele wereld steeds meer met desinformatie te maken. Ze zien een intentionele verspreiding van onwaarheden, aanvallen op de rechten van minderheden, op de persvrijheid en de rechtstaat. Hiermee wordt de autoriteit van publieke instituties en de politieke stabiliteit bedreigd. Het uit zich in liegende politici, aanvallen op wetenschappelijk bewijs van klimaatverandering, het inzetten van complottheorieën en het verzinnen van verhalen om conflicten te laten ontvlammen. De auteurs stellen dat dit niet alleen te maken heeft met social media, maar met een jarenlange uitholling en verdachtmaking van publieke instituties, die volgens hen ook te maken heeft met de opkomst van het neoliberalisme. Op internationaal vlak zien we Russische desinformatiecampagnes rondom de oorlog in Oekraïne, desinformatie rondom het conflict Israël-Gaza, en een enorme toename van desinformatie vanuit het Witte Huis sinds de tweede termijn van president Trump. Ook Europese en nationale verkiezingen zijn het doelwit van desinformatiecampagnes, hoewel het erop lijkt dat de impact in Nederland relatief beperkt is.

Op Europees niveau wordt desinformatie met behulp van de Digital Services Act en de Code of Practice on Disinformation bestreden. Deze bestrijding ligt politiek gevoelig, en zeker vanuit de V.S. wordt deze bestrijding neergezet als censuur en als aanval op de vrijheid van meningsuiting. Daarnaast wordt er vanuit het European Digital Media Observatory en met behulp van educatieve programma's mediawijsheid gepromoot. In Nederland vertaalt dit zich in activiteiten van BENEDMO (een Nederlands-Vlaamse samenwerking) en het Netwerk Mediawijsheid. Zoals eerder vermeld wordt dit onderzoek hier ook door ondersteund.

3.4 Het maatschappelijk perspectief

In het maatschappelijk perspectief komen veel inzichten samen uit de invloed van digitale technologie en de geopolitieke context. Uit onderzoek blijkt dat er, in tegenstelling tot wat er vaak gedacht wordt, in Nederland relatief weinig polarisatie is en dat de sociale cohesie in Nederland ten opzichte van andere landen relatief groot is (Muis, 2024; De Bakker et al., 2025). Ook blijkt dat 94% van de Nederlandse jongeren positief of positief kritisch staat ten opzichte van Nederlandse nieuwsmedia. Tegelijkertijd zijn er groepen in de Nederlandse bevolking die afgehaakt zijn en weinig tot geen vertrouwen hebben in publieke instituties (De Voogd & Cuperus, 2021). Ook blijkt uit onderzoeken van de Utrecht Data School (Bakker et al., 2021; Data School 2023) en uit rapporten van inlichtingendiensten dat de polarisatie in de media (zowel op televisie als op het internet) in combinatie met onvrede kan leiden tot gewelddadige protesten, bedreigingen van politici,

en radicalisering (NCTV, 2022). Hierbij spelen influencers ook een steeds grotere rol (Baker, 2022; Demuru, 2022). In Nederland is wantrouwen in de overheid nauw verbonden met de toeslagenaffaire, de boerenprotesten tegen het stikstofbeleid, het perspectief op migratie, en de rol van de overheid in de bestrijding van COVID-19.

De socioloog Jaron Harambam (2020) stelt dat het wantrouwen ook epistemisch van aard is. Hij benoemt daarbij de overheid, de wetenschap en de journalistiek als 'epistemische instituties'. Lange tijd hebben ze veel autoriteit genoten als producenten van kennis, maar dit vertrouwen staat sterk onder druk. Dat hangt wereldwijd ook samen met de opkomst van autocratische regimes en populistische leiders (Kruk, 2024). Harambam stelt dat veel van dit wantrouwen, in bijvoorbeeld de invloed van de farmaceutische industrie of machtige lobby's van grote bedrijven, terecht is.

Het wantrouwen kan ook leiden tot complottheorieën. Harambam stelt dat we voorzichtig moeten zijn met het wegzetten van complotdenkers als dom of ‘wappies’. In plaats daarvan gebruikt hij de term epistemische dissidentie. Het gaat vaak om groepen mensen die zich om welke reden dan ook niet gehoord of gewaardeerd voelen, of zich niet eerlijk of rechtvaardig behandeld voelen door instituties en overheden (Van den Bos, 2023). De algoritmes van digitale platforms kunnen zorgen voor een fuik waarin ze vooral in aanraking komen met berichten die hun wereldbeeld bevestigen. Complottheorieën geven zin en kunnen leiden tot een gevoel van verbinding en saamhorigheid. Tegelijkertijd zijn complottheorieën niet onschuldig, zeker niet wanneer ze politiek gebruikt worden om groepen tegen elkaar op te zetten of om geweld te legitimeren.

3.5 Conclusie

Vanuit het perspectief van digitale technologie en media, het perspectief van geopolitiek en bestuur, en het maatschappelijke perspectief hebben we gekeken naar de context van des- en misinformatie. Dat is relevant voor het beantwoorden van de eerste deelvraag: Welke technologische, politieke en sociale perspectieven zijn relevant om de context van des- en misinformatie te begrijpen? Het gebruik van digitale platforms en generatieve AI van jongeren voor nieuws en informatie is problematisch omdat deze platforms bepaald niet van onbesproken gedrag zijn en jongeren kwetsbaar maken voor misleiding. Ze komen in aanraking met des- en misinformatie over internationale en nationale politieke conflicten. De rol van deepfakes maakt het steeds lastiger om echt van onecht te scheiden. En hoewel jongeren over het algemeen positief of positief kritisch zijn over nieuwsmedia en het in de praktijk meevalt met polarisatie zien we wel dat er genoeg groepen zijn die sterk wantrouwend zijn ten opzichte van publieke instellingen en dus ook van kennisinstituties als hbo-instellingen. In het volgende hoofdstuk zullen we behandelen of dat epistemische wantrouwen ook zichtbaar is in de interviews die we af hebben genomen.

Signalen van hbo-docenten

4.

4. Signalen van hbo-docenten

De inzichten uit de theorie kunnen helpen om de praktijk van hbo-docenten beter te begrijpen. In dit hoofdstuk gaan we in op de tweede deelvraag:

Wat signaleren hbo-docenten over het informatiegebruik en de kritische vaardigheden van hun studenten in relatie tot misleidende informatie?

We structureren deze vragen volgens dezelfde perspectieven als waarmee we de context van des- en misinformatie hebben geschetst: het perspectief van (1) technologie en media, (2) het sociaal-culturele perspectief, en (3) het geopolitieke en bestuurlijke perspectief. Natuurlijk hebben deze perspectieven overlap, maar ze helpen om de rijkheid aan informatie uit de interviews te structureren. In dit hoofdstuk staan de perspectieven van de zestien docenten van De Haagse Hogeschool centraal. Aan de hand van hun verhalen zullen we de onderzoeksvraag beantwoorden, waarbij we ook citaten gebruiken om hun verhalen te illustreren.

4.1 Technologie en media

Technologie en digitale media zijn alomtegenwoordig in het leven van jongeren. Studenten maken heel veel gebruik van hun smartphone, social media en AI, en dat heeft veel consequenties voor de informatie die ze binnenkrijgen, voor hun nieuwsvoorziening, en hoe ze omgaan met opdrachten voor hun opleiding. Uit de interviews blijkt dat docenten zich daarom zorgen maken over hun vatbaarheid voor des- en misinformatie.

4.1.1 Studenten, nieuws en social media

Allereerst maken docenten zich zorgen dat veel nieuws en informatie via sociale media als Instagram, TikTok en Snapchat bij studenten binnenkomt, maar dat studenten zelf weinig kritisch op zoek gaan naar informatie. Daarbij zijn veel docenten zich bewust van de algoritmen van social media en de mechanismen die vooral gericht zijn op het zo lang mogelijk vasthouden van gebruikers. De algoritmes bepalen immers wat mensen zien, zeker als dat betekent dat gebruikers veel polariserende content te zien krijgen. Docenten maken zich zorgen over een relatief passief mediagebruik en de hoeveelheid informatie die ze zo binnenkrijgen. Een docent European Studies zegt: “I’m concerned the most about their ability to sort what they should trust and what they shouldn’t, and to really properly think for themselves. And I don't blame them for it. Look at how much information they're bombarded with” (docent ES01).

Een andere docent zegt hierover: “I teach journalism and media and then what I’m very surprised to see is that even students who choose journalism and media…they don’t read any newspapers or any mainstream journalism platforms. … they follow their feed…on TikTok or Instagram” (docent ICM02). De observaties over het mediagebruik van studenten sluiten aan bij recente onderzoeken over het mediagebruik van jongeren en de manier waarop ze nieuws consumeren (Schut et.al, 2024; Netwerk Mediawijsheid, 2023). Daarbij is te zien dat veel jongeren hun nieuws en informatie vaak rechtstreeks van social media halen.

Studenten overschatten volgens docenten soms hun eigen vaardigheden om met de informatie die ze gepresenteerd krijgen om te gaan en zijn vaak te weinig kritisch op de bronnen. Een van de docenten zegt hierover: “Ze denken dat ze mediawijs zijn omdat ze bijvoorbeeld weet ik wat NOS nieuws op Instagram hebben en that's it. (…). Wat ik zie is aan de ene kant een ontzettende, niet eens des- of misinformatie, maar een noninformatie en ongeïnteresseerdheid in wat gebeurt er eigenlijk in de wereld om me heen, buiten mijn eigen buik, navel en direct daarop aansluitend” (docent ICM01). Deze zorgen sluiten ook aan op de conclusies van het Rapport *Aandacht voor Media* (2024) van de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid. In dit rapport signaleren de onderzoekers een verschraling van een nieuwsaanbod en de toenemende macht van Big Tech. Dat gaat ten koste van de kwaliteit van de informatievoorziening, en dat heeft gevolgen voor de kwaliteit van het publieke debat.

4.1.2 Kunstmatige intelligentie als bron van des- en misinformatie

Als het gaat over AI, dan blijkt dat bijna alle docenten hier druk mee bezig zijn. Ze maken zich zorgen over de invloed van Generatieve AI als ChatGPT, zowel in deepfakes als het gebruik van AI in het klaslokaal. Studenten kunnen volgens hen vatbaar zijn voor desinformatiecampagnes waarin AI wordt gebruikt voor het fabriceren en verspreiden van misleidende informatie. Daarnaast kan AI ook een bron zijn van misinformatie.

Een docent ICT is zich bewust van de kracht van deepfakes, en gaat hier ook over in gesprek: "Ik denk dat je studenten zou moeten laten zien wat er allemaal nep kan zijn. Over generatieve AI met filmpjes, met plaatjes met deepfake voices. Ja, die stemgeneratie gaat ook heel bijzonder snel hoor. Dus dat gaat heel rap. Ik heb wel eens in de klas een deepfake van Poetin laten zien dat hij zich overgaf" (docent ICT01). Andere docenten wijzen erop dat AI gebruik maakt van bronnen op het internet, waaronder dus ook van desinformatie: "AI neemt zelf ook informatie over van wat er al op het internet bijvoorbeeld staat en daar staat ook desinformatie op. En AI doet ook, neemt ook heel veel informatie over zonder daar zelf de credits voor te geven" (docent ES03).

Veel docenten benadrukken de kritiekloosheid waarmee studenten AI gebruiken. Een docent zegt: "In de situatie waarin je nu studeert hoeft dat [kritisch denken] bijna niet meer, want je tikt twee woordjes in op ChatGPT en het komt allemaal en dan is het klaar" (docent BO02). Deze docent stelt ook dat het onderwijs hier nog niet op is ingesteld. Een andere docent zegt dat het probleem breder is dan AI, maar dat studenten steeds minder bronnen lezen of checken, maar vooral gebruik maken van wat ze worden aangereikt: "Ik denk dat zelfs als het niet gaat over informatie van AI halen, is dat het gewoon een bron lezen gewoon niet meer normaal is. (…) Ik vind wel dat het dan heel erg problematisch wordt als je nooit meer gewend bent om bronnen te checken" (docent ES03). Tegelijkertijd stellen docenten dat AI ook kan helpen met het controleren van bronnen en kritische gesprekken voeren. Maar over het algemeen overheersen de zorgen dat studenten door AI nog minder in staat zijn om kritisch te lezen en te schrijven.

Uit het onderzoek van Netwerk Mediawijsheid (2023) blijkt dat jongeren hun mediavaardigheden overschatten. Hbo-docenten herkennen dit: zij zien een kwetsbaarheid bij studenten voor desinformatie en een gebrek aan mediawijsheid.

4.2 De sociaal-culturele dimensie

Bij het perspectief van de sociaal-culturele dimensie bespreken we de rol van vertrouwen en wantrouwen van docenten en studenten richting publieke instituties, de media en kennisinstellingen, verdeeldheid in het klaslokaal, en de rol van influencers. Wat is de rol van misleidende informatie hier?

4.2.1 Vertrouwen en wantrouwen

Vertrouwen en wantrouwen zijn thema's die regelmatig in de interviews naar voren komen. Veel docenten stellen dat er redenen zijn om de overheid te wantrouwen, al dan niet terecht. Daarbij noemen ze ook voorbeelden uit de privésfeer van vrienden of familie die zeer kritisch zijn op de overheid of in complottheorieën geloven. Als aanleiding voor wantrouwen worden de toeslagenaffaire en corona regelmatig genoemd. Een van de docenten is hier ook kritisch ten opzichte van de aanpak van corona in Nederland: "Dan [rondom vaccins en corona] vind ik het een beetje lui om de term complottheorie te gebruiken, want als je daar echt goed in de data duikt dan zie je wel dat er negatieve effecten zijn voor de gezondheid van die vaccins. Ja, dat is geen desinformatie" (docent IB01). Hij stelt dat het gebruik van de term complottheorie of desinformatie kan worden gebruikt om mensen de mond te snoeren of als een manier om het echte gesprek uit de weg te gaan.

Ook stellen docenten dat vanuit internationaal perspectief het soms goed is om kritisch te zijn ten opzichte van overheden. Autocratische regimes noemen kritische informatie over hun functioneren soms desinformatie om het te kunnen bestrijden. Een docent International Public Policy and Leadership noemt voorbeelden van Amerikaanse propaganda en desinformatie ten tijde van de koude oorlog, en later, de zogenaamde bewijzen die de oorlog van Irak rechtvaardigden.

In de gesprekken met studenten stellen docenten dat sommige studenten soms ook zeer kritisch zijn op de media en journalistiek: "There's really a lot of distrust against journalists. So a lot of people think, well, you know, these people are out there to get us and to lie to us so they don't trust the media at all. (…) It's not it's certainly not perfect. But then when they come with alternatives. So I had students that said, oh yeah, I found these alternative news sites that show this and this and that. But then you get into conspiracy theories and you might see some of these alternative news sites pick up some of these news or interpret the news or saying: the government is lying to us and there's this hoax or whatever, which could be true. This is what's tricky, because the role of a journalist is to be critical and to look at what's going on. And if, you know, the government is doing something that's illegal or and that's the role of the journalist." (docent ICM02). Hoewel een gezonde kritische houding ten opzichte van journalistiek goed is, kan een te groot wantrouwen dus resulteren in het vertrouwen van schimmige websites met complottheorieën.

Studenten op De Haagse Hogeschool komen uit een grote diversiteit van sociaaleconomische en culturele milieus. Dat maakt ook uit hoe hun vertrouwen is in publieke instellingen: "Als jij van je vader of van je moeder hoort: van: ja, weet je, dat kabinet, dat zijn prutsers… dan ga je daar misschien anders naar kijken dan als jij thuis hoort: nou, ik vind het allemaal hartstikke goed wat ze doen. Ik denk wel dat dat je context waarin je bent opgegroeid gewoon heel erg bepalend is voor hoe ontvankelijk jij bent" (docent COM01). Wantrouwen in de overheid kan de vatbaarheid voor desinformatie en complotdenken versterken, en misleidende informatie kan dat wantrouwen vervolgens verder versterken. Het is niet altijd even gemakkelijk om het gesprek hierover te voeren. Een docent noemt dat het lastig is om als docent dan zelf niet beschuldigd te worden: "Ik geef heel veel les over politiek, dus dat heeft zeker heel veel impact op en ook over de Europese Unie. Specifiek is er ook desinformatie en ik vind het wel moeilijk omdat je als het politiek wordt, word je best wel snel van beschuldigd dat je niet objectief genoeg bent, niet neutraal genoeg dat je je eigen mening erin meeneemt" (docent ES03). Deze docent European Studies vertelt dat ze regelmatig studenten tegenkomt met complottheorieën over de NAVO en de Europese Unie. Ze geeft aan dat ze een kritische blik belangrijk vindt, maar dat het soms heel lastig is om echt een goed en kritisch gesprek te voeren over complottheorieën die zij vanuit haar vakgebied als onjuist en onwaar bestempelt.

Als we deze resultaten koppelen aan de theorie en het wantrouwen van epistemische instituties zien we dat met name het wantrouwen in de overheid en de media, zoals Harambam (2020) die beschrijft, ook bij hbo-docenten en studenten voorkomt. Uit de gesprekken ontstaat niet het beeld dat studenten massaal de overheid of de media wantrouwen, maar wel dat ze dit wantrouwen met enige regelmaat tegenkomen. Docenten waarderen een kritische houding, maar die moet niet omslaan in ongefundeerd en extreem wantrouwen. Tegelijkertijd zijn sommige docenten dus zelf ook kritisch op het functioneren van de overheid en de journalistiek. Binnen dit kader stellen sommigen dat bestrijding van desinformatie door overheden juist kan leiden tot de (schijn van) censuur, wat het vertrouwen in publieke instituties verder kan aantasten. Ook is het voor docenten niet eenvoudig om vervolgens een open gesprek te voeren over complottheorieën.

4.2.2 Verdeeldheid in de klas

Docenten stellen dat hun studenten, mede door de invloed van smartphones en social media, soms zelf ook minder geneigd zijn om te socialiseren met hun klasgenoten en zich soms terugtrekken in een bubbel van gelijkgestemden. Dat gebeurde in het verleden ook, maar het lijkt erop alsof social media en *digitale devices* deze processen versnellen. Een docent Bestuurskunde zegt: "Juist doordat wij dan toch wel een beetje een politieke identiteit hebben als opleiding Bestuurskunde hebben we heel veel van dat soort gesprekken met onze studenten en studenten onderling, en wordt het juist steeds moeilijker omdat dialoog dan ook een beetje te faciliteren en te sturen. Je ziet dan ook wel in sommige jaren inderdaad dat ze gewoon niks met elkaar te maken willen hebben. Dan heb je nog steeds die polarisatie die je eigenlijk ook in de samenleving ziet, gewoon in je klaslokaal" (docent BO02). De docent Voeding en Diëtetiek zegt iets vergelijkbaars: "Wat ik nu zie in de klas is dat, kijk, ze worden niet per se gedwongen om met elkaar samen te werken, dus dat gaan ze ook niet doen. Dus ieder heeft zijn eigen hoekje in de klas. De sportmeiden zoeken elkaar op. En sportjongens ook, de vegetariërs en veganisten. Die hebben een eigen groepje en je hebt mensen die een bepaald dieet ook heel erg volgen" (docent VD01). Beide docenten zien dus in een hele andere context hoe studenten zich van elkaar verwijderen.

4.2.3 Vatbaar voor influencers

In het onderzoek komt ook naar voren dat studenten vatbaar zijn voor influencers. Daarbij wordt de omstreden influencer Andrew Tate regelmatig genoemd. Een van de docenten van International Business merkt dat de mannelijke studenten heel enthousiast over Tate zijn, terwijl veel vrouwelijke studenten zich daaraan ergeren. Hij probeert het gesprek hierover in de klas aan te gaan. Ook ziet hij de aantrekkingskracht van finfluencers die zeggen dat ze rijk kunnen worden met internettraden. Daarnaast merkt de docent van Voeding en Diëtetiek op dat zijn studenten gevoelig zijn voor de glamour van health influencers die gouden bergen beloven over diëten: "…dit is het perfecte dieet om mee door het leven te gaan. Om gelukkig te worden, om je beter te voelen. En zij [de studenten] raken daar heel erg door beïnvloed. En het is allemaal net ook iets. Het wordt iets sexier op online gezet dan de werkelijkheid van de boeken die gaan over koolhydraten en die gaan over de vetten" (docent VD01). Studenten blijken hieruit vatbaar voor de mooie verhalen en de uitstraling van de influencers die ze bewonderen.

4.2.4 Complottheorieën

Docenten komen niet heel regelmatig in aanraking met studenten die zich actief bezighouden met complottheorieën, maar het gebeurt wel. Een van de docenten zegt hierover: "Conspiracy theories – we live in bubbles and as you retreat from reality, your ability to have an alternative viewpoint becomes smaller and smaller. And within that bubble, you'll be amazed at what you can end up believing…we are all equally vulnerable" (docent LAW01). Een bekende complottheorie is dat de dood van Lady Diana een vooropgezet plan was, of dat het in scene zou zijn gezet. Dat komt naar voren tijdens de reacties van een van de studenten na een presentatie: "En een van de studenten had dus een presentatie gegeven over prinses Diana. En toen, op het einde vroeg een andere student, die ging een beetje vissen: ja, Hoe denk jij dat Diana dood is gegaan en wie daarmee te maken had?" (docent BO02). In veel interviews worden COVID en vaccinatie genoemd als evenement dat veel wantrouwen heeft blootgelegd. "Two or three students [out of a class of 30] have interesting thoughts or theories related to news and to media. … I had one…he completely denied Covid" (docent ES02). Wat verder speelt in de interactie tussen docenten en studenten, is dat het mogelijk is dat studenten misschien meer complottheorieën tegenkomen op social media, maar dit niet delen met hun docenten.

4.3 Het geopolitieke en bestuurlijke perspectief

Het geopolitieke en bestuurlijke perspectief van desinformatie is heel relevant als het gaat om gerichte desinformatiecampagnes van bijvoorbeeld Rusland, internationale conflicten zoals Oekraïne en Gaza, maar ook de rol van desinformatie die verspreid wordt door het Witte Huis. Ook de rol van de Europese Unie is onderdeel van desinformatiecampagnes en complotten. In hoeverre komen studenten hiermee in aanraking?

4.3.1 Internationale studenten, media en overheid

Internationale studenten hebben soms een meer kritische houding ten opzichte van de media en overheidsinstituties. Ook kan het voorkomen dat een student zich juist vereenzelvigt met een bepaald regime. Juist in landen met autocratische regimes kunnen begrippen als desinformatie gebruikt worden: "Dat hele anti-desinformatie discours komt eigenlijk uit liberale democratieën met goed functionerende westerse democratieën waar dat een hele andere betekenis heeft. Dus ik ben ik ben erg beducht geworden voor over voor overheden die die anti desinformatie campagnes en beleid opzetten omdat ik zie dat dat heel makkelijk misbruikt kan worden" (docent IPPL01). Het laat zien hoe belangrijk het is om zorgvuldig met begrippen om te gaan, en dat de context hiervan heel belangrijk is.

4.3.2 De Europese Unie

Als het gaat over de Europese Unie, dan voelen veel docenten wel voor meer ondersteuning en financiering van mediawijsheid. Tegelijkertijd is een aantal docenten sceptisch over de poging van de EU om desinformatie te bestrijden omdat dit zou kunnen leiden tot censuur. Daarnaast stelt een aantal docenten dat de Europese Unie zelf ook onderdeel is van complottheorieën en wantrouwen: "The EU is already subject to so much skepticism and hate and, ironically, the EU is a target of a lot of disinformation. If the EU tries to

present itself as an arbiter of truth, that's not going to help" (docent ES01). Transparantie van de EU is belangrijk, stelt een andere docent: "Maar ook hier bij de Europese Unie, een belangrijk onderdeel is. En er is net een debat ook geweest over de corona sms'jes van Von der Leyen. Ja, je moet als EU als antigif ook volledige transparantie en openheid betrachten" (docent COM02).

Dat geldt in mindere mate voor de oorlog in Oekraïne. Ook wordt het presidentschap van Trump en desinformatie vanuit de VS genoemd: "…because of the political situation of the moment, one of them being Trump being out there in the world praising Putin, or saying that Zelenskyy is the one that started the war, or attacking educational institutions. This is not just in the US but also in Europe…in Dutch news, Dutch newspapers, online you see a lot of this reflected…it has an impact on our society as well" (docent ES02).

Wat wel opvalt is dat het er niet op lijkt dat studenten of docenten sterk bezig zijn met de impact van desinformatiecampagnes vanuit Rusland. Dat kan ermee te maken hebben dat deze campagnes niet zo sterk zijn als in gebieden met vele Russische inwoners, zoals de Baltische staten, of dat het minder doorzichtig is wanneer hier sprake van is. In Nederland lijken pro-Russische sentimenten beperkt te zijn. Tegelijkertijd is bekend dat deze campagnes zich vaak richten op polariserende onderwerpen rondom migratie of klimaat, of de LHBTI-community. In ieder geval lijkt dit geen onderwerp van gesprek te zijn in de klas.

4.3.3 Gaza

Als we kijken naar de internationale, Europese en Nederlandse dimensie dan valt op dat in veel interviews het Israël-Gaza conflict wordt genoemd. Docenten zijn zich ervan bewust dat dit conflict ook een informatie-oorlog is waarbij des- en misinformatie op social media zeker een rol spelen. Dit conflict polariseert op internationaal, maar ook op nationaal niveau. Op veel universiteiten heeft dit geleid tot bezettingen van gebouwen en demonstraties. Op De Haagse Hogeschool is dat relatief beperkt gebleven, maar dat betekent niet dat het onderwerp de gemoederen niet bezighoudt.

Zo stelt een docent International Business: "Het debat wat ook de oorlog in het Midden-Oosten, in Gaza en zo, daar is natuurlijk ook heel veel misinformatie en verkeerde foto's en zo en dingen die niet verkeerd geframed worden. En vreemd genoeg zijn daar bijna wel alle studenten gevoelig voor. Ja dus. Daar en daar maak ik me eigenlijk wel heel veel zorgen over" (docent IB01). Een andere docent vertelt dat een discussie over Israël en Palestina ontaardde in de beschuldiging van een student dat moslims de oorzaak waren van de problemen in de wereld. Wat diverse docenten herkennen is dat het bij gevoelige conflicten steeds minder gaat om de feiten en de historische context, maar dat emoties de boventoon voeren. Daarom stelt een van de docenten dat hij hier in de klas liever geen discussie over voert: " I'm very reluctant to have any discussion about Israel-Palestine in class. Yeah, mostly because it tends to escalate and I have to create a safe environment for everybody. But it can also escalate in ways that make it an unsafe environment for me, because it's very clear that the ideological, um, uh, sort of determinations of the students are so fixed that if I talk about that topic at all" (docent ES01). Het is lastig om een genuanceerd gesprek te voeren, en de grote hoeveelheid des- en misinformatie en antisemitische complottheorieën maken het er niet gemakkelijker op.

4.4 Conclusie

Wat signaleren hbo-docenten over het informatiegebruik en de kritische vaardigheden van hun studenten in relatie tot misleidende informatie?

Samenvattend kunnen we stellen dat docenten zich vooral zorgen maken over de vermogens van studenten om kritisch om te gaan met informatie, nieuws, en AI. Studenten halen heel veel nieuws van sociale media, zijn vaak tevreden met de eerste resultaten vanuit de zoekmachines, en gebruiken AI-tools als ChatGPT te kritiekloos. Op deze manier zijn studenten vatbaar voor des- en misinformatie. Met de opkomst van AI en synthetische beelden en gegenereerde teksten wordt het steeds moeilijker om echt van onecht te onderscheiden.

Het onderzoek toont drie belangrijke sociaal-culturele aspecten die de vatbaarheid voor desinformatie beïnvloeden. Allereerst ervaren docenten regelmatig wantrouwen bij studenten richting overheid, media en

journalistiek. Dit wantrouwen heeft vaak legitieme wortels (docenten noemen de toeslagenaffaire en corona) maar kan leiden tot het omarmen van alternatieve nieuwsbronnen met complottheorieën. Studenten komen uit diverse sociaaleconomische en culturele milieus, wat hun vertrouwen in publieke instituties mede bepaalt. Docenten worstelen met het voeren van kritische gesprekken hierover zonder zelf beschuldigd te worden van gebrek aan objectiviteit. Verder signaleren docenten toenemende verdeeldheid in klaslokalen. Studenten trekken zich terug in bubbels van gelijkgestemden en zijn minder geneigd om met klasgenoten buiten hun groep te socialiseren. Smartphones en social media lijken deze processen te versnellen. Daarnaast blijken studenten vatbaar voor influencers zoals Andrew Tate en finfluencers die snelle rijkdom beloven, of health influencers met misleidende claims over diëten. Hoewel complottheorieën niet massaal voorkomen, komen docenten deze wel tegen, van verhalen over Lady Diana tot COVID-ontkenning. Het epistemische wantrouwen dat Harambam beschrijft, is ook zichtbaar in de hbo-context, maar de mate waarin dit speelt is waarschijnlijk afhankelijk van de achtergrond van de student.

Geopolitieke spanningen zijn ook zichtbaar in het klaslokaal. Daarbij is het ook relevant om het perspectief van internationale studenten mee te nemen. Uit de interviews blijkt dat wantrouwen richting de EU regelmatig voorkomt. Verder kunnen gesprekken over geopolitieke conflicten zoals Gaza het klaslokaal onrustig maken, waarbij emoties feiten overheersen en docenten worstelen met hun rol als gespreksleider.

De interviews laten zien dat docenten niet dagelijks geconfronteerd worden met studenten die des- en misinformatie zijn tegengekomen en delen in het klaslokaal. Tegelijkertijd maken docenten zich wel ernstig zorgen over gewoontes en vaardigheden van studenten waardoor ze vatbaar zijn voor des- en misinformatie. Dit exploratieve onderzoek naar hoe hbo-docenten de weerbaarheid van studenten tegen misleidende informatie ervaren laat dus een genuanceerd beeld zien.

Ten slotte laten de gesprekken zien dat sommige hbo-docenten het gesprek uit de weg gaan, uit vrees voor een escalerende discussie en de verspreiding van desinformatie in de klas. Docenten geven aan dat zij niet altijd in staat zijn om desinformatie te weerleggen.

Oplossingen en interventies

5.

5. Oplossingen en interventies

De weerbaarheid van studenten tegen des- en misinformatie laat volgens docenten veel te wensen over. Wat kan er gedaan worden om deze te vergroten? In dit hoofdstuk gaan we in op de derde deelvraag:

Welke interventies kunnen volgens docenten en experts de digitale weerbaarheid van hbo-studenten effectief vergroten?

In dit hoofdstuk maken we zowel gebruik van literatuuronderzoek, de gesprekken met experts, en interviews met docenten. Bij weerbaarheid tegen desinformatie gaat het om bewustzijn, kennis en handelingsperspectief (Netwerk Mediawijsheid, 2023). Hieronder gaan we in op relevante kennisbronnen voor het hbo en behandelen we verder wat volgens docenten belangrijke randvoorwaarden zijn om bewustzijn en kennis van studenten te vergroten. Dat zou moeten leiden tot een handelingsperspectief dat ze zowel tijdens als na hun studie zouden moeten kunnen inzetten.

5.1 Veel lesmateriaal beschikbaar

Vanuit de overheid, maatschappelijke organisaties, het onderwijs, en de journalistiek is meer dan genoeg onderwijsmateriaal te vinden, van lespakketten tot serious games. Op het niveau van de EU zijn er diverse initiatieven en subsidies voor de bestrijding van desinformatie. Vanuit netwerk Mediawijsheid, met als een van de partners Beeld en Geluid, is er veel materiaal beschikbaar. Vanuit de overheid zijn er websites als Isdatechzo.nl, en nieuwsmedia als NOS op 3 besteden ook aandacht aan des- en misinformatie. Vanuit de Universiteit Utrecht wordt lesmateriaal ontwikkeld via terinfo.nl om het gesprek te voeren over terrorisme en internationale conflicten. Ook verschijnen er regelmatig relevante boeken over dit onderwerp, zoals het boek *Wat is nou waar?* (2025) van Rik Peels en Jeroen de Ridder.

Er is veel geschreven over de manier waarop mensen kunnen leren om kritisch te denken. In hun boek *Wat is nou waar?* (2025) komen filosofen Rik Peels en Jeroen de Ridder met zeven regels om "helder te denken in verwarrende tijden". Voorbeelden zijn: 'Ken je denken', 'Vertrouw kritisch', 'Ontbubbel je opvattingen' en 'Organiseer twijfel'. De lessen die zij schetsen zijn niet alleen relevant voor studenten, maar ook voor docenten en bestuurders.

Ook de psychologische inzichten van Sander van der Linden, onderzoeker in Cambridge, en auteur van het boek *Foolproof* (2023), zijn relevant. Van der Linden stelt dat het mogelijk is om misinformatie en desinformatie tegen te gaan door middel van pre-bunking, waarbij mensen worden voorbereid op misinformatie en waardoor ze kritischer zijn op de bronnen hiervan. De analogie die hij hierbij gebruikt is die van het vaccineren; met een klein beetje des/misinformatie worden mensen weerbaar tegen grotere hoeveelheden van manipulatieve informatie. In samenwerking met ontwikkelingscollectief DROG heeft hij de *Bad News Game* ontwikkeld, die ook door sommige docenten op het hbo wordt gebruikt om studenten te leren over des- en misinformatie. In deze game leren studenten in de huid te kruipen van iemand die desinformatie bedenkt en verspreidt. Inmiddels zijn er ook nieuwere games als Cat Park en Harmony Square die laten zien hoe desinformatie raakt aan manipulatie en polarisatie.

Maar ook hulpmiddelen als een game kun je niet zomaar inzetten, zegt een docent die de Bad News Game inzet in het onderwijs: "Dan moet je heel goed uitleggen wat je aan het doen bent, waarom je het aan het doen bent, wat de principes, wat de dynamieken zijn. Dus welke techniek gebruik je nu? Of het nou trollen is of whatever. Dus niet de student de blinde op loslaten, maar een hele goede introductie geven, zodanig op los laten, ze heel goed voor zichzelf laten observeren. Wat gebeurt er nou met mij? (…) . Maar het leren zit natuurlijk op het ontmaskeren van de verschillende technieken die worden ingezet. Ik vind dit een hele goede tool als je het op de goede manier gebruikt" (docent ICM01). Goede inkadering van hulpmiddelen is dus heel belangrijk.

5.2 Wees zorgvuldig met termen als desinformatie en complottheorieën

Als het gaat om een zinvol gesprek over misleidende informatie en belangrijke begrippen, dan is het belangrijk voor docenten dat ze zorgvuldig omgaan met belangrijke begrippen. Vooraf hebben we docenten laten weten welke definities we hanteren voor desinformatie, misinformatie en complottheorieën. We hebben docenten hierop laten reflecteren. Sommigen kwamen met eigen voorbeelden van bijv. familieleden die geloofden in complottheorieën of des- en misinformatie. Uit de interviews bleek dat veel docenten hier kritisch op waren, en ook benoemden ze dat deze termen konden worden gebruikt om mensen weg te zetten. Sommigen gaven aan dat ook overheden deze term kunnen gebruiken om tegenstanders te bestrijden. Verder was voor hen duidelijk dat er ook vaak sprake is van framing in de media.

Wat we ook zagen was een kritische reflectie op overheid, media en journalistiek. Denk hierbij aan de toeslagenaffaire die voor veel wantrouwen heeft gezorgd, maar ook in internationaal verband hoe de Irakoorlog werd 'verkocht' of hoe de CIA tijdens de koude oorlog propaganda inzette, of hoe mensen soms een heel eenzijdig mediamenu (bijv. alleen de Volkskrant, denigrerend over 'rechtse' media als de Telegraaf) hebben waardoor hun referentiekader zelf soms ook beperkt is. Sommige docenten refereerden hierbij ook aan hun eigen vakgebied. Ze lieten zien hoe deze begrippen relevant waren voor hun onderwijs, bijvoorbeeld rondom public management, communicatie en journalistiek. Ook gaven ze aan dat framing een belangrijk onderdeel is van nieuws en politiek. Zo stelt een docent International Public Policy and Leadership: "Waar we voor moeten waken is te gaan zeggen van: dit is de waarheid en dit is goed en dat is kwaad. Ik denk dat het belangrijk is om studenten te leren om dingen altijd vanuit meerdere perspectieven te belichten. Vanuit meerdere basis sowieso eigenlijk. En ja, kijk, framing is onontkoombaar" (docent IPPL01). Een gesprek over misleidende informatie vraagt dus ook veel kennis van zaken van de docent.

5.3 Open houding en een goed gesprek in de klas

Een open gesprek voeren is volgens veel docenten belangrijk maar ook vaak moeilijk. Hoe voer je gesprekken over misleidende informatie in de klas? Uit de interviews komt naar voren dat veel docenten niet of nauwelijks gesprekken daarover voeren. Op de vraag hoe ze zelf het gesprek met studenten konden voeren stelden velen dat een open houding en zo min mogelijk vooringenomenheid belangrijk zijn. Dat vraagt vertrouwen, ook in de klas, en goede gespreksvaardigheden bij docenten, aldus de respondenten. Een van de docenten stelt: "In certain classes…you ask, where did you get your information? … We talked about not so much about what is true, but what feels true to them "(docent ES02). Het gevoel en het perspectief van studenten zijn volgens haar heel belangrijk om dit gesprek goed te voeren.

Een docent ICT stelt dat het heel waarschijnlijk is dat studenten van alles tegenkomen op het internet, en daar hun opinies over vormen, maar dat ze er wel drie keer over nadenken voordat ze dit delen met een docent: "Ik denk dat ze dat niet helemaal laten zien. Ik denk dat er echt wel bepaalde dingen meningen zijn die ze gewoon niet uiten hoor richting een docent. Die heeft toch wel een andere rol en die beoordeelt je vaak. Dus ze laten heel vaak niet echt zien wat ze van dingen vinden" (docent ICT01). Tussen docent en student zit een hiërarchische relatie, een docent gaat studenten beoordelen, dus dan is het voor een student misschien niet even vanzelfsprekend om dingen te delen die mogelijk niet passen bij het wereldbeeld van een docent.

Sommige docenten doen daar actief hun best om het gesprek aan te gaan, bijvoorbeeld over influencers. De docent International Business zegt: "Belangrijke vaardigheid is wel dat dat je echt open gesprek kan aangaan en dat dat mist toch vaak" (docent IB01). Hij ziet dat docenten soms te vooringenomen een gesprek ingaan, en dat ze te erg vanuit hun eigen 'bubbel' spreken en daardoor minder makkelijk het gesprek met studenten aangaan. Juist het niet meer aangaan van goede gesprekken ziet hij als een van de gevaren van misinformatie. Deze docent probeert juist ook het gesprek aan te gaan over bijvoorbeeld de invloed van Andrew Tate, door vanuit de statistiek studenten te laten scoren hoe erg ze het met een bepaald statement eens zijn, en hier dan het gesprek over te voeren.

5.4 Voorlichting over AI

"We cannot continue with the way we teach. It's going to have to be revolutionized [due to AI]. You have to get with the program or the program will get you, and we're going to end up with stupid students" (docent LAW01).

Naast het gesprek over misleidende informatie in de breedte is het gesprek over het gebruik van generatieve AI belangrijk, omdat deze technologie heel breed wordt gebruikt, regelmatig fouten bevat, en ook zeer makkelijk is in te zetten om misleidende informatie mee te genereren (Van der Sloot, 2024). Hoe maak je studenten weerbaar tegen misleidende informatie afkomstig van AI?

Het is terug te lezen in de interviews dat het gebruik van generatieve AI in de klas, vooral ChatGPT de docenten noopt tot opnieuw nadenken over onderwijs en toetsing, ook waarbij het gaat om de vaardigheden die studenten mogelijk minder ontwikkelen als ze ChatGPT stukken laten genereren of het gebruiken als zoekmachine. Dat is nu vaak een groot taboe. Studenten gebruiken AI, maar zijn daar lang niet altijd transparant over. Een docent International Communication Management vergelijkt het gesprek over AI met een gesprek over seksuele voorlichting: "We gaan dus de kids vragen doen jullie iets met AI? (…). Ja mevrouw, ja, ik heb laatst nog met ChatGPT. Ah, Gotcha! Oké, dan laten we hun erover doorpraten. Oké? Nou, interessant. Vertel eens, Ik wil van je leren. Dus die openheid. En dan komen we erachter dat zij heel veel doen met AI. Maar het is net als bij seksuele voorlichting iedereen doet het, maar ze doen het niet safe. Ze doen het niet goed, ze praten daar niet, maar het is nog steeds een taboe en daarom is het, vind ik gevaarlijk" (docent ICM01). Juist door het gesprek wel te voeren, en studenten niet meteen te veroordelen, kun je volgens haar verder komen.

5.5 Conclusie

Welke interventies kunnen volgens docenten en experts de digitale weerbaarheid van hbo-studenten effectief vergroten? Digitale weerbaarheid vereist bewustzijn, kennis en handelingsperspectief. Uit dit hoofdstuk blijkt dat er geen gebrek is aan beschikbaar lesmateriaal: van de *Bad News Game* tot boeken als *Wat is nou waar?* en websites als isdatechzo.nl. Maar materiaal alleen is niet voldoende. Docenten geven aan dat interventies alleen werken als ze zorgvuldig worden begeleid. Zo vereist de inzet van educatieve middelen een goede introductie, reflectie en duiding van de technieken die studenten tegenkomen. Wat betreft bewustzijn is het van belang dat docenten voorzichtig omgaan met begrippen als desinformatie en complottheorie. Docenten wijzen erop dat deze termen ook kunnen worden ingezet om mensen weg te zetten, en dat kritisch denken ook betekent dat studenten leren framing te herkennen, ook bij overheden en media. Pre-bunking, zoals beschreven door Van der Linden, kan een manier zijn om het bewustzijn te vergroten. Voor kennis en een handelingsperspectief is een open gesprek in de klas cruciaal. Docenten geven aan dat studenten hun opvattingen lang niet altijd delen vanwege de hiërarchische relatie met de docent. Ook is het goed mogelijk dat studenten bang zijn voor de reacties van hun medestudenten. Dat vraagt om gespreksvaardigheden en een houding waarbij docenten hun eigen vooringenomenheid onderkennen. Hetzelfde geldt voor het gesprek over generatieve AI: studenten gebruiken tools als ChatGPT breed, maar doen dat zelden transparant en zelden kritisch. Effectieve interventies van docenten bestaan dus uit geschikt materiaal met begeleide reflectie en open gesprekken. Zonder die randvoorwaarden blijft de impact beperkt.

Ondersteuning van docenten

6.

6. Ondersteuning van docenten

In het vorige hoofdstuk hebben we gekeken naar mogelijke oplossingen en interventies. Hoe docenten hier in de praktijk mee ondersteund kunnen worden staat centraal in dit hoofdstuk. Daarmee bevat dit hoofdstuk aanbevelingen voor de toekomst. In dit hoofdstuk gaan we daarom in op de laatste deelvraag:

Hoe kunnen onderwijsinstellingen in het hbo docenten faciliteren om dit mogelijk te maken?

We beginnen hierbij allereerst bij de situatie in het voortgezet onderwijs, gaan dan in op aanbevelingen uit Netwerk Mediawijsheid, en bespreken wat docenten in het hbo zelf zeggen in de interviews. Op basis daarvan komen we met conclusies en aanbevelingen.

6.1 Geen structurele aandacht in het voortgezet onderwijs voor desinformatie

Om een beter beeld te krijgen van wat er nodig is, is het goed om te kijken naar het voortgezet onderwijs. In ieder geval voor de meeste Nederlandse studenten in het hbo geldt dat ze hiervoor de middelbare school, en soms het mbo hebben afgerond. Als we kijken naar wat Nederlandse studenten meekrijgen over mediawijsheid, digitale geletterdheid en kritische informatievaardigheden dan stemt het beeld niet onverdeeld gunstig. Anders dan voor Vlaamse studenten zijn competenties op dit vlak niet of nauwelijks vastgelegd in leerdoelen in het voortgezet onderwijs. Vanuit SLO wordt wel gewerkt aan nieuwe kerndoelen op het vlak van burgerschap en digitale geletterdheid, maar de link tussen mediawijsheid en desinformatie wordt hier niet expliciet gemaakt (SLO, 2025). Daarbij komt dat veel jongeren hun eigen digitale competenties overschatten (Netwerk Mediawijsheid, 2023) en dat de leesvaardigheid van Nederlandse scholieren al jaren daalt (Meelissen et al., 2023). Dat is genoeg reden tot zorg.

Verder blijkt uit een Brits onderzoek onder 7000 scholen dat 40% van de docenten via scholieren hoort dat ze in aanraking komen met complottheorieën die al dan niet bewust worden verspreid (Jerome et al., 2024). Uit dit onderzoek blijkt dat veel van de interventies van docenten niet effectief zijn omdat ze onvoldoende kennis en vaardigheden hebben om hiermee om te gaan. Hoewel dit Britse onderzoek niet een op een te koppelen is naar de Nederlandse situatie, laten de interviews zien dat lang niet elke docent zich genoeg in staat acht om gesprekken te voeren over des- en misinformatie en complottheorieën, zeker niet als dit tot verhitte debatten in de klas kan leiden. Tegelijkertijd ontbreekt het aan een gecoördineerde aanpak om dit structureel te adresseren.

6.2 Behoefte aan meer coördinatie

Vanwege het gebrek aan een structurele aanpak hebben experts op initiatief van Beeld en Geluid het manifest Nieuwswijsheid geschreven. Dit is bedoeld om de aandacht te vestigen op het belang van kennis, bewustwording en vaardigheden rondom journalistiek, nieuws en burgerschap binnen de context van digitale platforms en social media. In het manifest wordt gesteld dat het belangrijk is dat journalistiek, onderwijs, wetenschap, overheid en het maatschappelijk middenveld veel meer moeten samenwerken. Nu zijn er te veel losse interventies, maar voor een sterkere democratie is volgens de opstellers een systematische benadering en een gedeelde visie nodig. Uit een veldscan van de wetenschappelijke inzichten rondom nieuwswijsheid blijkt dat het verder belangrijk is niet alleen te focussen op het gevaar van mis- en desinformatie, omdat dit kan zorgen voor een cynische blik op het medialandschap, waardoor mensen juist nog wantrouwender worden (Schut, 2025). Het is juist belangrijk om een gezonde verhouding te ontwikkelen ten opzichte van nieuws en journalistiek, en daarbij bronnen tegen elkaar af te kunnen wegen.

6.3 Wat docenten hier zelf over zeggen

Uit de interviews bleek dat sommige docenten het gevoel hadden zelf verantwoordelijk te zijn voor goede gesprekken in de klas over misleidende informatie, of zelf op zoek moesten naar de manier hoe ze hiermee om moeten gaan. Ze missen een duidelijke lijn vanuit de opleiding of de hogeschool. In de praktijk, zo stelt een aantal van hen, zouden hogescholen hier zelf meer verantwoordelijkheid voor moeten nemen. De crisis in de autoriteit van publieke instituties, de journalistiek en kennisinstellingen is diepgaand, en vereist meer structurele maatregelen.

Ze geven aan dat het niet van ze kan worden verwacht dat ze zelfstandig dit allemaal oppakken, maar dat ze daar ook een rol zien van overheden in het stimuleren en financieren van mediawijsheid, nieuwswijsheid, en, meer op meta-niveau, kritische vaardigheden. Een docent zegt hierover: “Ik merk dat bij het moeilijke gesprek of bij het spannende gesprek dat hogescholen en universiteiten dat ook te weinig faciliteren, vind ik. (…) Als je bij wijze van spreken als instituut wegkijkt, ja, ja, dan kun je niet maken, kun je niet zeggen van: als organisatie vinden we het heel belangrijk, maar jij als docent, jij mag het voor de klas gaan oplossen. Want daar wordt het spannend en daar krijg je ineens echt die meningen voor je kiezen. Ja dus jij mag het wel oplossen in het klaslokaal en wij gaan gewoon door met ons werk. Dat kan gewoon niet. Ja, misschien is dat niet zo, maar zo. Zo voel ik dat wel.” (docent VD01).

Een andere docent pleit voor meer permanente educatie op het gebied van misleidende informatie en de rol van AI in het onderwijs. Het algemene sentiment uit de interviews is in ieder geval dat er op structureel niveau nu te weinig gebeurt.

6.4 Conclusie

Hoe kunnen onderwijsinstellingen in het hbo docenten faciliteren om dit mogelijk te maken? Wat in ieder geval duidelijk wordt is dat er geen gecoördineerde gerichte acties worden ondernomen om des- en misinformatie structureel te adresseren in het voortgezet onderwijs. Daardoor is het afhankelijk van hoe docenten Nederlands, geschiedenis, maatschappijleer of andere vakken het onderwerp adresseren. Dat betekent ook dat hbo's er niet vanuit kunnen gaan dat hun studenten met genoeg kennis, bewustwording en vaardigheden zijn uitgerust om weerbaar te zijn tegen digitale misleiding. Vanwege de grote hoeveelheden des- en misinformatie op digitale platforms is er veel voor te zeggen om op instellingsniveau te zorgen dat digitale weerbaarheid in het hbo een prominentere plek krijgt. Daarnaast moet worden gepleit voor meer aandacht voor des- en misinformatie, en de bestrijding daarvan, in het primair en voortgezet onderwijs. De aanbevelingen van het manifest Nieuwswijsheid voor een brede aanpak nemen we daarom graag over.

Op basis van dit onderzoek bevelen we aan om weerbaarheid tegen desinformatie en misinformatie structureel in het hbo-curriculum te verankeren. Dit betekent dat opleidingen concrete leeruitkomsten formuleren rond kritische informatievaardigheden, mediawijsheid en AI-geletterdheid, en deze integreren in bestaande vakken in plaats van ze als losstaand onderdeel aan te bieden. Om dit te realiseren is dialoog

nodig tussen hbo-bestuurders en opleidingsmanagers over de urgentie van dit thema en de benodigde middelen.

Daarnaast hebben docenten behoefte aan professionalisering: trainingen in het voeren van moeilijke gesprekken over gevoelige onderwerpen, het kritisch beoordelen van AI-tools, en pedagogische vaardigheden om studenten te activeren zonder hen te vervreemden. Om aan deze behoefte tegemoet te komen is het belangrijk dat bestuurders hier tijd en geld voor reserveren. Uiteindelijk gaat het niet alleen om mediawijsheid, maar om het kritisch denkvermogen van studenten in het hoger onderwijs. Ten slotte is afstemming tussen de hbo-instellingen en het primair, voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs belangrijk. Wat leren leerlingen daar al over mediawijsheid en informatievaardigheden? Waar liggen hiaten? Door aan te sluiten bij wat vooropleidingen al doen, kan het hbo voortbouwen op een bestaande basis en bijdragen aan een doorlopende leerlijn op het gebied van digitale weerbaarheid.

Conclusie

7.

7. Conclusie

In dit rapport hebben we onderzocht hoe hbo-docenten de digitale weerbaarheid van hun studenten tegen des- en misinformatie ervaren, en wat zij nodig hebben om deze weerbaarheid te versterken. In deze conclusie gaan we in op de beantwoording van de hoofdvraag, en doen we suggesties voor vervolgonderzoek. De hoofdvraag van dit onderzoek was:

Hoe ervaren hbo-docenten de digitale weerbaarheid van hun studenten tegen des- en misinformatie, en wat hebben zij nodig om deze weerbaarheid te versterken?

Zoals eerder aangegeven is dit onderzoek exploratief en gebaseerd op zestien interviews met docenten van één hogeschool. De bevindingen geven inzicht in hoe docenten op De Haagse Hogeschool de weerbaarheid van studenten ervaren, maar zijn niet zonder meer generaliseerbaar naar het hele hbo. De Haagse Hogeschool ligt in de Randstad en heeft een hele diverse studentenpopulatie. Dat kleurt dit onderzoek. Daarom is vervolgonderzoek nodig waarbij meerdere instellingen worden betrokken en waarbij ook de stem van studenten zelf een plek krijgt. De patronen die we hier signaleren, zoals kritiekloze omgang met AI, passief mediagebruik, en epistemisch wantrouwen, komen wel terug in de literatuur.

Hbo-docenten zijn bezorgd over de weerbaarheid van studenten, maar het beeld is genuanceerd. Ze zien niet massaal studenten die actief des- en misinformatie verspreiden of volledig zijn opgegaan in complotdenken. Wat ze wel signaleren zijn structurele tekortkomingen in de manier waarop studenten met informatie omgaan. Studenten zijn onvoldoende kritisch op bronnen, laten zich gemakkelijk beïnvloeden door influencers met simplistische boodschappen, gebruiken AI-tools zonder kritische reflectie, en beschikken over beperkte vaardigheden om betrouwbare van onbetrouwbare informatie te onderscheiden.

Deze kwetsbaarheid is geen individueel falen van studenten maar wordt gevoed door meerdere factoren. Algoritmen op social media zijn ontworpen om aandacht vast te houden via emotionele content. Des- en misinformatie over geopolitieke conflicten (soms door statelijke actoren online verspreid) kunnen ook het klaslokaal binnenkomen. En studenten hebben legitieme redenen om kritisch te zijn op publieke instituties, maar deze kritische houding slaat soms door in ongefundeerd wantrouwen. De snelle opkomst van het gebruik van generatieve AI door studenten is voor het hoger onderwijs ook een enorme uitdaging.

Om de weerbaarheid van studenten te versterken hebben docenten drie dingen nodig. Allereerst pedagogische ondersteuning. Docenten moeten worden toegerust met trainingen in gespreksvaardigheden om moeilijke gesprekken te kunnen voeren zonder vooringenomen te zijn of studenten te vervreemden. Ze hebben kennis nodig over het verantwoord gebruik van AI-tools en over de werking van desinformatiecampagnes.

Vervolgens vereist dit onderwerp ondersteuning van onderwijsinstellingen. Hogescholen moeten een duidelijke visie ontwikkelen op hoe ze omgaan met de uitdaging van des- en misinformatie. Dat betekent mediawijsheid en kritische informatievaardigheden structureel verankeren in curricula met concrete leeruitkomsten. Het betekent ook docenten tijd en ruimte geven voor dit werk en dit niet alleen bij individuele docenten neerleggen.

Ten slotte is bredere samenwerking nodig. Afstemming met eerdere onderwijsniveaus voorkomt hiaten en zorgt voor een doorlopende leerlijn. Verbinding met initiatieven op Europees en nationaal niveau kan zorgen voor uitwisseling van kennis, toegang tot materialen en financiële ondersteuning.

De crisis in vertrouwen in epistemische instituties is diepgaand en vraagt om meer dan oppervlakkige interventies. Individuele docenten kunnen en moeten deze uitdaging niet alleen dragen. Het vraagt structurele maatregelen waarbij hogescholen verantwoordelijkheid nemen, docenten professionaliseren, en samenwerking zoeken met partners in onderwijs, journalistiek en maatschappelijke organisaties. Alleen zo

kunnen we studenten toerusten als kritische burgers en professionals die kunnen navigeren in een informatieomgeving waarin waarheid en misleiding steeds moeilijker te onderscheiden zijn.

Vervolgonderzoek

Dit exploratieve onderzoek kan verder worden uitgebreid om een completer beeld te krijgen van de rol van des- en misinformatie en digitale weerbaarheid in het hbo. Vervolgonderzoek zou zich moeten richten op meerdere hogescholen en ook de perspectieven en ervaringen van hbo-studenten zelf meenemen. Hoe ervaren zij hun eigen vaardigheden in het omgaan met online informatie? Waar halen zij hun nieuws vandaan en hoe kritisch zijn zij op bronnen? Hoe gebruiken zij AI-tools zoals ChatGPT en hoe beoordelen zij de betrouwbaarheid van de output? Door middel van interviews en enquêtes onder hbo-studenten kunnen we beter begrijpen welke factoren hun weerbaarheid beïnvloeden, waar hun behoeften liggen, en hoe onderwijs hierop kan inspelen. Dit zou docenten en beleidsmakers concrete handvatten bieden om gerichte interventies te ontwikkelen die aansluiten bij de leefwereld van studenten.

Geraadpleegde literatuur

Baker, S. A. (2022). Alt. health influencers: how wellness culture and web culture have been weaponised to promote conspiracy theories and far-right extremism during the COVID-19 pandemic. *European Journal of Cultural Studies*, 25(1), 3-24.

Bakker, J., Cornelisse, D., Mohamed, S., Schäfer, M.T., & Verbeek, J. (2021). *Van scherm naar straat: Hoe sociale media-conversaties protest op straat mobiliseren.* Utrecht Data School Report. https://dataschool.nl/wp-content/uploads/sites/425/2021/03/20210318_Van-scherm-naar-straat.pdf

Beeld en Geluid. (z.d.). *Manifest Nieuwswijsheid.* Geraadpleegd 7 juli 2026, van https://www.beeldengeluid.nl/nieuwswijsheid

Bennett, W. L., & Livingston, S. (Eds.). (2021). *The disinformation age*. Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781108914628

Data School. (2023). *Spelen met vuur. Hoe de wisselwerking tussen de Tweede Kamer en sociale media woede aanwakkert*. Research report. https://dataschool.nl/wp-content/uploads/sites/1166/2023/10/Spelen_met_vuur.pdf

De Bakker, E., Van Kampen, L., & Van Belkom, R. (2025). *Digitaal vervlochten, maar ook verbonden? De toekomst van sociale cohesie in het licht van digitalisering, ongelijkheden en individualisering.* Sociaal en Cultureel Planbureau.

De Haagse Hogeschool. (2023). *Onderwijsvisie*. https://www.dehaagsehogeschool.nl/media/onderwijsvisie

De Voogd, J., & Cuperus, R. (2021). *Atlas van afgehaakt Nederland. Over buitenstaanders en gevestigden*. Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. https://www.kennisopenbaarbestuur.nl/documenten/2021/12/17/atlas-van-afgehaakt-nederland

Demuru, P. (2022). Qanons, anti-vaxxers, and alternative health influencers: a cultural semiotic perspective on the links between conspiracy theories, spirituality, and wellness during the Covid-19 pandemic, *Social Semiotics,* 32(5), 588-605. https://doi.org/10.1080/10350330.2022.2157170

Entman, R. (1993). *Framing: Toward clarification of a fractured paradigm*. Journal of Communication, 43(4), 51-58.

Fallis, D. (2015). What is disinformation? *Library Trends*, 63(3), 401-426. https://dx.doi.org/10.1353/lib.2015.0014

Harambam, J. (2020). *Contemporary conspiracy culture: Truth and knowledge in an era of epistemic instability.* Routledge.

Hund, E. (2023). *The Influencer industry: The Quest for Authenticity on Social Media.* Princeton University Press.

Jerome, L., Kisby, B., & McKay, S. (2024). Combatting conspiracies in the classroom: Teacher strategies and perceived outcomes. *British Educational Research Journal*, 50, 1106-1126. https://doi.org/10.1002/berj.3955

Kruk, M. (2024). *Opstand: De populistische revolte en de strijd om de ziel van het Westen.* Prometheus.

Linden, S. van der. (2023). *Foolproof: Why we fall for misinformation and how to build immunity*. 4th Estate.

López-Borrull, A., & Lopezosa, C. (2025). Mapping the impact of generative AI on disinformation: Insights from a scoping review. *Publications*, 13(3), 33. https://doi.org/10.3390/publications13030033

Meelissen, M. R. M., Maassen, N. A. M., Gubbels, J., van Langen, A. M. L., Valk, J., Dood, C., Derks, I., In 't Zandt, M., & Wolbers, M. (2023). R*esultaten PISA-2022 in vogelvlucht.* Universiteit Twente. https://doi.org/10.3990/1.9789036559461

Muis, Q. (2024). "*Who are those people?": Causes and consequences of polarization in the schooled society*. Open Press Tilburg University. https://doi.org/10.56675/tsb.27333853

NCTV. (2022). *Publieksonderzoek desinformatie: Uitkomsten en eerste communicatie-inzichten.* https://www.nctv.nl/site/binaries/site-content/collections/documents/2022/10/28/nctv-infosheet-desinformatie/NCTV%2BDesinformatie%2BA4%2BNIEUW.pdf

Netwerk Mediawijsheid. (2023). *Weerbaar tegen desinformatie. Analyse van mediawijsinterventies in België en Nederland*. Benedmo. https://benedmo.eu/wp-content/uploads/2023/10/Met-opmaak-BENEDMO-Rapport-desinformatie-noden-aanbod-Belgie-en-Nederland-September-2023-1.pdf

Passchier, R. (2024). *De vloek van Big Tech. De juridisch-technologische wortels van constitutioneel verval en digitaal feodalisme.* Boom Uitgevers.

Peels, R., & de Ridder, J. (2025). *Wat is nou waar? Zeven regels om helder te denken in verwarrende tijden.* Uitgeverij Balans.

Schut, K., Costera Meijer, I., & Lauf, E. (2024). J*ongeren, nieuws en sociale media. Een blik op de toekomst van het nieuws*. Commissariaat voor de Media. https://www.cvdm.nl/nieuws/onderzoeksrapport-jongeren-nieuws-en-sociale-media-een-blik-op-de-toekomst-van-het-nieuws/

Schut, K. (2025). *Rapport Veldscan Nieuwswijsheid.* Netwerk Mediawijsheid. https://netwerkmediawijsheid.nl/wp-content/uploads/2025/10/DBN-rapport-veldscan-2025-def.pdf

SLO. (2025). *Definitieve conceptkerndoelen burgerschap en digitale geletterdheid.* https://slo-kerndoelen.files.svdcdn.com/production/uploads/Definitieve_conceptkerndoelen_burgerschap_en_digitale_geletterdheid.pdf

Van den Bos, K. (2023). *Elkaar eerlijk behandelen: Wantrouwen, polarisatie en complotdenken voor zijn.* Boom Juridisch.

Van der Sloot, B. (2024). *Regulating the synthetic society: Generative AI, legal questions and societal challenges*. Bloomsbury. https://www.bloomsbury.com/uk/regulating-the-synthetic-society-9781509974948/

Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. (2024). *Aandacht voor media. Naar nieuwe waarborgen voor hun democratische functies*. WRR Rapport 111. https://www.wrr.nl/documenten/2024/10/03/aandacht-voor-media

Bijlage A: Gesprekken met experts

Tijdens de oriëntatiefase van ons onderzoek hebben we gesproken met een twintigtal onderzoekers en beleidsmakers op internationaal, Europees en nationaal niveau. Hieronder vindt u de topiclist met vragen.

Vragen voor de gesprekken

Algemene vragen

1. Wat is uw rol/functie?
2. Wat verstaat u onder desinformatie?
3. Wat vindt u van de huidige situatie in Nederland ten aanzien van desinformatie?
    - i. Dringt desinformatie meer door tot de Nederlandse bevolking?
    - ii. Is desinformatie een grotere dreiging geworden voor de democratie?
    - iii. Hoe staat het met de weerbaarheid van publieke professionals tegen desinformatie
4. Waarover maakt u zich de meeste zorgen?
5. Wat doet uw organisatie nu al? Welke instanties zijn betrokken?
6. Welke rol heeft big tech volgens jou?
7. wat zijn in uw ogen de belangrijkste maatregelen (zowel technologisch als niet-technologisch) die de komende jaren kunnen worden genomen om de dreigingen het hoofd te bieden en de weerbaarheid van de Nederlandse samenleving te versterken? Wie is daarbij waarvoor verantwoordelijk?
8. Hoe kan in uw ogen worden voorkomen dat mogelijke maatregelen ten koste gaan van belangrijke maatschappelijke waarden als de vrijheid van meningsuiting of de persvrijheid?

Vaardigheden van publieke professionals

1. In hoeverre hebben publieke professionals te maken met desinformatie?
2. Welke vaardigheden moeten in publieke professionals bezitten in de omgang met desinformatie?
    - i. Herkennen van desinformatie/complottheorieën
    - ii. Directe omgang met burgers die in desinformatie geloven.
    - iii. Ontkrachten van desinformatie.
3. Welke maatregelen acht u het meest effectief?
4. Wie is hierbij waarvoor verantwoordelijk? Welke partijen zijn hiertoe het beste uitgerust?
5. Wat is volgens u een voorbeeld van een good practice?

Afronding

6. Heeft u, naast alles wat we hebben besproken, nog verdere opmerkingen?
7. Heeft u een advies welke expert we over dit onderwerp nog moeten spreken?

Bijlage B: Interviews

In de periode april-juli 2025 hebben we semigestructureerde interviews afgenomen met docenten van De Haagse Hogeschool van de volgende opleidingen:

- ICT (1)
- Bouwkunde (1)
- International and European Law (1)
- Bestuurskunde en Overheidsmanagement (2)
- European Studies (3)
- Communicatiewetenschap (1)
- International Communication Management (2)
- International Public Policy and Leadership (2)
- Voeding en diëtetiek (1)
- International Business (1)
- Integrale Veiligheidskunde (1)

Vragen voor de semi-gestructureerde interviews

Tijdens de interviews kwam, afhankelijk van hoe het gesprek liep, een groot deel van deze vragen aan bod:

Algemene vragen

1. Voor welke opleiding werkt u?
2. Wat verstaat u onder desinformatie, misinformatie en complottheorieën?
3. Wat is de impact van desinformatie, misinformatie en complottheorieën op uw werk als docent?
4. Kunt u meer vertellen over de ervaring die u heeft met deze onderwerpen in gesprekken of (digitale) conversaties met studenten?
5. Welke ontwikkelingen ziet u op dit vlak?
6. In hoeverre denkt u dat wantrouwen in de publieke instituties hierbij een rol speelt?
7. Waarover maakt u zich de meeste zorgen?

Maatregelen tegen desinformatie

1. Welke kennis en vaardigheden hebben u en uw collega's nodig om beter weerbaar te zijn tegen de impact van desinformatie en misinformatie?
2. Welke maatregelen moeten in uw ogen worden getroffen om de dreigingen die uitgaan van desinformatie/misinformatie het hoofd te bieden?
3. Welke rol zie je voor AI-tools om desinformatie te detecteren?
4. Wie is hierbij waarvoor verantwoordelijk? Welke partijen zijn hiertoe het beste uitgerust?
5. Welke rol denkt u dat de Europese Unie hierin zou kunnen spelen, als het gaat om maatregelen, initiatieven, of subsidies?
6. Wat is volgens u een voorbeeld van een good practice?

Afronding

1. Heeft u, naast alles wat we hebben besproken, nog verdere opmerkingen?
2. Heeft u een advies welke docenten we over dit onderwerp moeten spreken?